

Kraków, dnia 29 grudnia 2017 r.

prof. dr hab. inż. Grzegorz Dobrowolski
Katedra Informatyki
Akademii Górniczo-Hutniczej
w Krakowie

Recenzja rozprawy doktorskiej

Przedmiotem recenzji jest rozprawa doktorska **mgr Janusza Konrada Wasilewskiego** zatytułowana „**Cyberprzestępczość – Wybrane aspekty prawnokarne oraz kryminalistyczne**”. Podstawą formalną recenzji jest pismo Dziekana Wydziału Prawa Uniwersytetu w Białymstoku z dnia 29 września 2017 r. Rozprawa napisana jest w języku polskim, liczy 422 strony, składa się oprócz *Wstępu* i *Wniosków* z sześciu rozdziałów merytorycznych. Dopełnienie rozprawy stanowi bibliografia.

Teza rozprawy. Już tytuł opiniowanej rozprawy sugeruje jej charakter interdyscyplinarny. Nim jeszcze zostanie precyzyjnie zdefiniowana, cyberprzestępczość musi okazać się silnie uwarunkowana określoną rzeczywistością techniczną, która z pewnością będzie miała wpływ na regulacje i praktykę prawną. W pewnych szczególnych przypadkach spodziewać się można nawet, że właściwości urządzeń, które rozpinają cyberprzestrzeń mogą umykać zwykłej, nietechnicznej intuicji. Istotna jest także jeszcze jedna cecha sfery technicznej cyberprzestrzeni: jej szybka zmienność w czasie – postępujący rozwój stosowanych tam technologii. Znacznie szybsza niż oczekiwana stałość w czasie rozwiązań prawnych.

Autor w pełni zdaje sobie sprawę z powyższych zjawisk formułując następującą myśl: „... faktyczne pojawienie się cyberprzestrzeni – jako specyficznego obszaru ludzkiej aktywności, charakteryzującego się zupełnie inną topografią niż otaczająca nas rzeczywistość fizyczna, spowodowało konieczność odczytywania oraz pojmowania na nowo (w nowym kontekście) obowiązujących regulacji prawnych, wpływając tym samym na sposób interpretacji oraz stosowania prawa karnego we współczesnym społeczeństwie informacyjnym.”

Jakkolwiek powyższe sformułowanie sam autor określa jako „wstępne” i w dysertacji faktycznie porzuca tak podaną tezę, strukturalizując swoje badania w oparciu o wyspecyfikowany szereg sześciu hipotez (problemów) badawczych, jej ogólna wymowa dobrze charakteryzuje wyzwanie naukowe, któremu postanowił sprostać. Hipotezy te w sformułowaniu autora przedstawiają się następująco:

- 1) „stan prawny oraz quasi-normatywny w płaszczyźnie krajowej oraz międzynarodowej w zakresie legalnego definiowania cyberprzestrzeni, ujmowanej jako szczególny teatr aktywności ludzkiej, w tym potencjalne miejsce popełniania przestępstw, posiada istotne braki normatywne oraz charakteryzuje się licznymi różnicami powodującymi niekompatybilność poszczególnych systemów prawnych”
- 2) „rozumienie kwestii prawnych dotyczących szeroko rozumianej regulacji cyberprzestrzeni pozostaje bezpośrednio uwarunkowane procesem poznania podstawowych aspektów technicznych z zakresu budowy oraz funkcjonowania tego obszaru na poziomie infrastrukturalnym oraz sprzętowo-programowym”
- 3) „stan prawny oraz quasi-normatywny w płaszczyźnie krajowej oraz międzynarodowej w zakresie legalnego definiowania cyberprzestępczości zawiera istotne braki legislacyjne”
- 4) „powszechnie stosowana typologia cyberprzestępczości z zastosowaniem kryterium naruszanego dobra prawnie chronionego nie jest właściwa dla opisu zjawiska cyberprzestępczości – jako nie pozwalająca na realny rozdział poszczególnych typów przestępstw”
- 5) „w obowiązującym stanie prawnym poszczególne typy cyberprzestępstw ujmowane są w sposób niespójny i niekompleksowy, bez wyraźnego rozdziału poszczególnych kategorii przestępstw oraz niezgodnie z regulacjami międzynarodowymi”
- 6) „obowiązujące w kraju regulacje karno-procesowe nie identyfikują oraz nie ujmują w sposób należyty specyfiki zwalczania przestępczości cybernetycznej, w tym w szczególności pozostawiając istotne braki regulacyjne w zakresie problematyki pozyskiwania dowodów elektronicznych”

Przekonywująca weryfikacja postawionych hipotez wiązać się musi z: odpowiednio głęboką identyfikacją problemów technicznych wynikających z istnienia i rozwoju szczególnego tworu ludzkiego intelektu – nazywanego wspólnie cyberprzestrzenią – pod kątem jego wpływu na życie codzienne, a tym samym na konieczne regulacje prawne z tym związane; rozległymi studiami prawoznawczymi obejmującymi rozstrzygnięcia prawne przyjmowane w krajach rozwiniętych w okresie już prawie 30 lat wstecz; ich analizą porównawczą silnie odniesioną do rzeczywistości technicznej i ostatecznie zaproponowania wniosków dotyczących rozbudowy lub przebudowy prawa, szczególnie polskiego. Uznać należy, że podjęcie tak sformułowanego zadania stanowi aktualne i ambitne wyzwanie naukowe.

Ze względu na specjalność naukową którą reprezentuję, poniższa recenzja dotyczy – oprócz kwestii ogólnych dotyczących przygotowania dysertacji – adekwatności opisu aspektu technicznego cyberprzestrzeni i poprawności formułowania przesłanek do diskutowanych następnie rozwiązań prawnych.

Struktura i zawartość rozprawy. Rozdział I stanowi wprowadzenie w tematykę dysertacji, obejmując zarys problematyki i rys historyczny prawodawstwa w obszarze przedmiotowym. Osnowę stanowią wybrane przez autora akty prawne (w większości) oraz publikacje z zakresu teorii prawa. Rozdział II poświęcony jest dyskusji nad spotykanymi w źródłach opisami różnych, często fragmentarycznych konceptualizacji pojęcia cyberprzestrzeni. Efektem tej dyskusji jest podana w podsumowaniu rozdziału nieformalna, opisowa definicja tego pojęcia w postaci listy – zdaniem autora – jej dystynktywnych cech. Rozdział III jest autorskim opisem technologii cyberprzestrzeni w formie przywołania szeregu faktów dotyczących podstaw budowy oraz funkcjonowania: komputerów, sieci komputerowych (internetu) oraz nośników danych. W zamiarze autora rozdział ten ma stanowić „istotne poszerzenie kontekstu definicji pojęcia cyberprzestrzeni” wypracowanej wcześniej. W rozdziale IV autor dyskutuje przestępstwa popełniane w związku cyberprzestrzenią. Proponuje ich systematykę oraz analizuje kwalifikację prawną wybranych. Tematem rozdziału V jest dowód elektroniczny. Dyskutowane są specjalne właściwości dowodu elektronicznego, mającego podstawowe znaczenie w przypadku cyberprzestępstwa, a wyrażające się w fakcie, że odczyt odpowiednich treści musi odbywać się za pomocą stosownej usługi informacyjnej (urządzenia). Rozdział VI poświęcony jest zagadnieniu podejmowania dowodowych czynności procesowych w cyberprzestrzeni. Doktorant roz-

waża takie zagadnienia, jak: definiowanie czynności procesowej w obszarze cyberprzestrzeni (przedmiotu i miejsca jej realizacji [zasięgu], prawa właściwego dla jej przeprowadzenia), czynności przeszukania oraz zatrzymania rzeczy, przeszukania na odległość bez bezpośredniego kontaktu z nośnikiem informatycznym. Dysertację dopełnia bibliografia (122 pozycje) w pewnej części dotycząca również aspektu informatycznego dysertacji.

Przyjęty w dysertacji sposób formułowania zadań badawczych oraz zastosowana metoda nauk prawnych rzutuje w konsekwencji na jej strukturę. W szczególności wymusza przeplatanie materiału dotyczącego aspektu informatycznego (kluczowego dla identyfikacji faktów o charakterze technicznym) z rozważaniami natury prawnej. Pomimo wprowadzenia rozdziału III, który stanowić ma wyjściowy opis rzeczywistości informatycznej, autor ulega niejednokrotnie potrzebom chwili i powtarza pewne informacje i spostrzeżenia w rozważaniach pozostałych rozdziałów. Powoduje to ich niepotrzebną rozwlekłość oraz utrudniać może podążanie za wywodami ściśle prawniczymi. Wydaje się również, że szczegółowość informacji technicznych w niektórych przypadkach mogłaby być ograniczona bez szkody dla wysnuwanych w dalszej kolejności wniosków.

Podsumowując przegląd treści stwierdzić można, że zastosowana struktura dysertacji – pomimo powyższych uwag – może zostać zaakceptowana. Na szczególne podkreślenie zasługuje natomiast opatrzenie rozdziałów merytorycznych podsumowaniami, zbierającymi najważniejsze wnioski i obserwacje, które stanowią jednocześnie ustosunkowanie się do postawionych w dysertacji hipotez badawczych.

Realizacja tezy. Ustosunkowując się do realizacji tezy w aspekcie informatycznym stwierdzić można, co następuje.

1. Dokonano identyfikacji fenomenu nazywanego powszechnie cyberprzestrzenią, formułując jego charakterystyczne właściwości, mające istotne znaczenie dla ferowanych rozwiązań prawnych dotyczących działalności człowieka z nim powiązanych.
2. Przyjąć należy, że tak zorientowany model cyberprzestrzeni jest poprawny i wystarczający dla prowadzonych następnie rozważań prawnych w zakresie postawionych hipotez badawczych.
3. Przedstawione wnioski z analiz prawnych pozostają w zgodzie z rzeczywistością techniczną.

Biorąc powyższe pod uwagę uznaję, że teza rozprawy w aspekcie informatycznym została przeprowadzona z sukcesem.

Uwagi ogólne. Poniższe uwagi odnoszą się do zakresu merytorycznego pracy. Traktować je należy jako kwestie skierowane do doktoranta, a dotyczące jego decyzji pogłębienia lub nie pewnych wątków dysertacji.

1. W zagadnieniach dotyczących systemów informatycznych często stosowanym i wygodnym pojęciem jest *usługa*. Jest ono używane zarówno przy opisie styku systemu informatycznego z człowiekiem (najczęściej użytkownikiem), co zbliża to pojęcie znaczeniowo do użycia w języku potocznym (również prawnym), ale także na niższych piętach architektury takich systemów. Oferowane funkcjonalności systemu są takimi właśnie usługami; w szczególności ujawnienie (uczytelnienie) informacji składowanych w systemie odbywa się przecież na drodze realizacji jednej z takich usług. Zaznaczyć trzeba, że wszystkie te usługi są precyzyjnie skatalogowane i zdefiniowane i, że technologiczny rozwój cyberprzestrzeni powinien dać się opisywać w terminach dostarczania podobnych usług również w przyszłości.

Czy byłoby celowe i możliwe oparcie wyrazistego w sensie prawnym modelu cyberprzestrzeni (jego części) na pojęciu usługi?

2. Interesująca byłaby analiza roli administratora systemu informatycznego, którą pełni on lub pełnić może w relacji do diskutowanych tutaj problemów prawnych. Jest to człowiek dysponujący bardzo szerokimi uprawnieniami w stosunku do zarządzanego przez siebie systemu (jest nie tylko niezbędnym dodatkiem do oferowanych usług) i z tego względu przypisać mu można stratus swoistej osoby zaufania publicznego.

Uwagi szczegółowe. W zakresie informatycznym rozprawa nie zawiera istotnych uchybień natury merytorycznej. Jedynie w niewielu przypadkach stwierdzić można drobne nieścisłości lub nie do końca oddające sens techniczny sformułowania. Wszystkie takie usterki mogą być usunięte bez naruszenia istotnych treści dysertacji. Dwa przykłady podaję poniżej.

1. *Dane* i *informacja* to dwa pojęcia informatyczne różne, jakkolwiek powiązane ze sobą. Doktorant zdając sobie sprawę z różnicy, używa ich jednak niekiedy wymiennie w sposób nieuzasadniony.

2. Tak zwany model OSI/ISO komunikacji pomiędzy aplikacjami sieciowymi jest modelem odniesienia (referencyjnym) i jako taki nie jest bezpośrednio realizowany; natomiast protokół TCP/IP jest konkretnym tworem inżynierskim i funkcjonalnie wypełnia określone warstwy modelu OSI/ISO, zatem trudno te dwie rzeczy ze sobą porównywać.

Ponadto wydaje się również, że można byłoby zrezygnować z wielokrotnego przytaczania terminologii anglojęzycznej w przypadkach, w których istnieją dobrze ugruntowane odpowiedniki polskie. Na przykład, skrótowiec angielski RAM występuje w dysertacji 14 razy (w tym 2 razy podano jego rozwinięcie), przy czym jego tłumaczenie na język polski występuje w 5 różniących się wersjach. Usunięcie tego skrótowca pozostawiłoby tekst jasnym i nie wzbudzającym żadnych wątpliwości.

Natomiast, we wszystkim przypadkach występujących w dysertacji powinien być stosowany typograficznie poprawny sposób przytaczania terminologii obcojęzycznej.

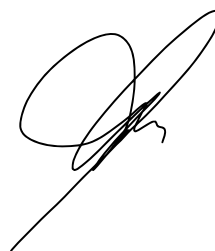
Uwagi redakcyjne. Rozprawa napisana jest językiem zrozumiałym, nie pozostawiającym czytelnikowi istotnych wątpliwości. Starania doktoranta o bycie zrozumiałym skutkują nawet powtarzaniem kilkakrotnym myśli, czy też całych zdań. Niezbyt liczne błędy językowe oraz potknięcia edycyjne nie utrudniają ponad miarę odbioru jej istoty.

Konkluzja. Realizując badania prawnokarne oraz kryminalistyczne nad cyberprzestępczością, doktorant wykazał adekwatną znajomość rzeczywistości technicznej komputerów, sieci komputerowych oraz systemów informatycznych; a także zdolność do poprawnego i wnikliwego rozumowania na tej podstawie. Pozwalało to następnie na analizę stanu prawodawstwa w odpowiednim zakresie i w efekcie prowadziło do wskazania luk i niedoskonałości oraz propozycji własnych rozwiązań prawnych.

W podsumowaniu recenzji stwierdzam, że – w recenzowanym aspekcie – rozprawa doktorska mgr Janusza Konrada Wasilewskiego, stanowiąc oryginalne rozwiązanie problemu naukowego oraz wykazując ogólną wiedzę teoretyczną kandydata a także umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej, spełnia wymagania *Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki z późn. zm.* Tym samym wnioskuję o dopuszczenie przedmiotowej dysertacji do obrony publicznej.

Ze względu na interdyscyplinarną tematykę dysertacji wymagającą przewyższającego przeciętny wkładu pracy autora, a także wobec wnikliwego i szczegółowego potraktowania tematu przedkładam pod rozwagę możliwość uhonorowania jej wyróżnieniem.

Sugeruję także publikację rozprawy po jej niezbędnych korektach i zmianach.

A handwritten signature in black ink, consisting of several loops and a long, sweeping stroke extending downwards and to the left.